

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

58-2

BRNO 2017

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 58
Volume 58

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady Head of editorial board	Pavel Kouřil
Redakční rada Editorial board	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba Executive Editors, Typography	Azu design, s. r. o.
Software Software	Adobe InDesign CC
Fotografie na obálce	Stříbrný prsten s kuželovitým butonem zdobený granulací, 9. století. Mikulčice, 3. kostel, hrob 454 (obr. 12, str. 41).
Cover Photography	The silver ring with conical button decorated with granulation, 9 th century. Mikulčice, 3 rd church, grave no. 454 (fig. 12, pg. no. 41).
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Čechyňská 363/19 602 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design, s. r. o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250
MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2017
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Copyright ©2017 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

Resumé

Otrokovice, Napajedla (Bez. Zlín), „Dolní les“, „Hlásov“, „Nové louky“. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung, Aktivität. Rettungsgrabung.

NEDVĚDICE (K. Ú. PERNŠTEJN, OKR. BRNO-VENKOV)

Parc. č. 62/2, 54, 43/1. Vrcholný středověk, novověk. Hrad, zahrady. Zjišťovací sondy, geofyzikální průzkum.

V areálu národní kulturní památky hradu Pernštejn provedla společnost Archaia Brno, o. p. s. v roce 2016 zjišťovací sondy, které mají předcházet budoucí rekonstrukci zpola zaniklých zahrad, jižních teras pod hradem a prvního nádvoří. Celkem bylo realizováno padesát sond (obr. 44), které měly za cíl ověřit starší historické úpravy terénu, průběh historických kanalizací a konstrukcí, existenci případných pozůstatků starší zástavby a jiných antropogenních relikvů. Rovinná část zahrady pak byla podrobena geofyzikálnímu výzkumu pomocí pozemního georadaru (Ústavem archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity), kdy část sond ověřovala jeho výsledky (obr. 45). Výzkum pomohl zásadně doplnit informace o podobě klasicistní zahrady hradu a umožnil tak její budoucí věrnou rekonstrukci.

V prostoru prvního nádvoří byla provedena pouze omezená sondáž. V rámci sondy S47 se podařilo zachytit rozsah původní štětované silnice, která vedla od pivovarské brány k barbakánu. Tato silnice byla 3,5 m široká a dnes je částečně poškozená. Na jiných místech je již patrná i podložní skála. Štět je ložen příčně na trasu silnice, zatímco obvodová obruba je ložena podélně. Podobnou štětovanou silnicí se podařilo zachytit i od brány v severozápadním rohu (S49), která vedla také k barbakánu a musí se napojovat na výše zmíněnou. Tato komunikace je dnes pod mlatovou cestou, která se zde nachází. Že je zde terén zvýšen, doložila i sonda S50 u paty budovy v severozápadním rohu nádvoří. Zde byly zachyceny hned dvě úrovně podlahy. Vydlážděn je i prostor okolo studny (S48), zde se navíc ještě podařilo zachytit mramorovou obrubu kašny.

Prostor teras pod hradem byl zkoumán pouze minimálně. Sonda S43 měla za účel ověřit založení obvodové zdi, která náležela někdejšímu skleníku. Zachyceno zde bylo vysoko položené skalní podloží a fakt, že po zániku skleníku zde byl terén zvýšen o 40 cm. Naopak drobná sonda (S40) vně parkánové hradby západně od krytého schodiště doložila existenci dnes již destruovaného schodiště, které se nacházelo přímo u zdi.

V rámci lesoparku bylo sledováno několik situací. Ve východní části byla ověřena skladba povrchu v místech kenotafu (S33), kdy byla zachycena podložní skála, na níž byla volně ložená kamenná terasa. Sonda S44 ověřila založení obvodového kamenného plotu a doložila mírné navýšení terénu po zániku zahrady. Obdobná situace byla zachycena i u niky pro sochu Apollona, kdy původní terén se nacházel níže (S45). Sonda u bludiště (S34) zachytila založení severní tarasní zídky, odhalila existenci kanálku podél ní a ověřila složení pahorku bludiště, který je tvořen skálou a mírným přisypáním. V rámci sondy S41 byla zachycena servisní šachta vodovodu přivádějící vodu z kašny na prvním nádvoří do jezírka v lesoparku. Dnes zde ložené litinové potrubí je patrně mladší a šachta byla částečně poškozena při jeho instalaci. V rámci výzkumu došlo k začišťení celého dna jezírka a k identifikaci přítoku a odtoku (S39). Uprostřed jezírka je částečně zachovaný otvor, snad pro uchycení plastiky či výzdobného prvku. Voda do něho, pokud ji chrlil, musela být vedena v potrubí po dně. Přesnou výpusť se nepodařilo zachytit, pouze kruhový přepad v jižní obrubě. Naopak přívod byl zachycen na severní straně. Jezírko je patrně po celém obvodu zajílované a tato úprava je ještě kopírována kamennou konstrukcí.

Rozsahem největší sondou v lesoparku pak byl odkryv vodní kaskády pod tureckými lázněmi (S01). Ta se skládala celkem ze 4 stupňů, kdy tři úrovně byly tvořeny mramorovými deskami a čtvrtá měla patrně podobu přírodně tekoucího potůčku, jakési horské bystřiny. Na horní straně pak byl zachycen i sokl pro případnou plastiku. Kaskáda prošla četnými úpravami, kdy většina z nich měla charakter provizorních a neodborných oprav. Ještě v rámci lesoparku, ale již na pomezí s parterem se nachází objekt tzv. poustevny. Zatímco sonda S20 doložila existenci dlažby před vchodem do sklepa, ostatní sondy (S21, S22, S35, S36, S37) se zaměřily na samotnou budovu nad sklepem. V rámci interiéru se podařilo zachytit původní hliněnou podlahu a také interiérovou omítku. Ta byla při podlaze opatřena černou paspartou a snad byla i částečně červeně malovaná. Tato omítka patrně není primární, jelikož v některých místech překrývá spáry zazděných otvorů. Zazděné otvory byly zachyceny v severní části západní a východní zdi (přesný popis viz jednotlivé sondy). Zdá se, že minimálně v jedné z fází objektu se vstup nacházel na západní straně. Původní omítka byla zachycena i na vnější fasádě a doložila, že stavba byla částečně zapuštěná do svahu.

V západní části parteru dominuje okrasný rybník. Toho se dotkly sondy S02, S03 a S06. Prvá si kladla za cíl ověřit podobu dna rybníka. To sestávalo s kamenných placáků z horniny místní provenience. Dno bylo zapuštěno do nepropustného jílového lůžka (S02). V sondě S03 pak byl zachycen odtok z rybníka v podobě otvoru, který ústil do dřevěného vodovodu, který byl zachycen v přílehlé sondě S04. Kromě výkopu

vodovodu zde byla zachycena i jedna železná svorka původního potrubí. V této sondě bylo také patrné vnější zajiřování rybníka. Nálezová situace v rybníku nemohla přispět k řešení otázky, zda nemohl rybník patřit již starší barokní zahradě. Na východní straně k rybníku přiléhá obdélná plocha, která je na jihu a částečně i východní straně vymezená terénním zlomem. Sondy S26, S27 a S28 doložily, že dnešní uspořádání terénu odpovídá původnímu, a vyvrátily domněnku, že by severní strana mohla být ovlivněna recentními svahovými sesuvy. Nicméně se v těchto sondách vždy na jižní straně podařilo zachytit kamennou konstrukci, představující chodník či vymežující zídku.

Úroveň původního terénu u podstavce pro sochu ověřila sonda S23. Nedaleká sonda S12 pak patrně zachytila pyrotechnologickou aktivitu, starší než samotné zahrady. V rámci sondy S05 došlo k odkrytí jižního konce plošiny. Zachycen zde byl původně dřevem vyložený kanálek orientovaný v ose V-Z, který dále směřoval ke zdivu v sondě S10. Dále byly zachyceny dvě patrně tarasní zdi, které původně vymezovaly celou plošinu. Právě fakt, že zde byly zachyceny dvě zdi, které nemusejí být současné, by mohl podporovat domněnku, že tato část zahrady už mohla náležet starší barokní zahradě.

Geofyzikální průzkum v rámci plošiny při rybníku doložil i tři liniové výkopy, pravděpodobně vodovody. Jedna trasa vedla od S04 ke kamennému kanálku jdoucímu okolo haltýře (viz níže). Druhá trasa se z předešlé odpojovala a napájela umělý potůček u čínského pavilonu (viz níže). Třetí trasa pak vedla k dělicí zdi uprostřed východní terasy (viz níže). Na východní hraně terasy byla na základě geofyzikálního průzkumu odkryta obdélná stavba v sondě S10. Pouze ze základového zdiva se nedá doložit účel objektu, ale jednalo se o nějakou zahradní stavbu umístěnou na hranu terasy. Kousek pod touto stavbou se nacházel počátek umělého potůčku vedoucího okolo čínského pavilonu (S18). V sondě S18 byl i doložen přechod z vodovodu ze sondy S04 do koryta potůčku. Nemůžeme ani vyloučit, že někam sem vedl i kanálek ze sondy S05. Definitivní slovo by měl až plošný odkryv.

Sondy S31, S30, S38, S29, S24 a S11 měly za úkol ověřit jižní a východní ukončení lichoběžné plochy umístěné pod poustevnou. Již ze starších výzkumů (Vitula 2015) bylo jasné, že se zde nachází zeď a jižně od ní je pak veden kanálek. Tento poznatek byl ověřen i našim výzkumem a geofyzikální prospekci. Samotná zeď je dnes s kanálkem skryta v terénní hraně. Zeď se patrně zalamuje na východní a západní straně, přičemž na východě navazuje na dodnes dochovaný taras při patě hradního kopce. Tato plocha byla podélně dělena ještě další zdi, která byla zachycena v sondě S07. Zda je tato zeď současná se zdivem na jihu, nelze bez plošného odkryvu rozhodnout. Je zajímavé, že k této zdi vede ze západní strany výkop, který bychom moh-

li interpretovat na základě geofyzikálního průzkumu jako vodovod, přesto se podle sondáže jednalo spíše o poničenou zeď než kanálek.

Kamenný kanálek, který kopíroval jižní hranu terasy, byl vždy spojován s napájením dodnes stojícího haltýře. Jak ale prokázala sonda S32, kanálek ústil do vydřevené a zajiřované šachty, která byla poškozena výstavbou neznámého objektu. Na základovém zdivu tohoto neznámého objektu pak byl postaven dnešní haltýř, napájený z litinového potrubí, které patrně vedlo od poustevny, přes šachtu nacházející se západně od haltýře. Domněnku o mladším stáří haltýře potvrzuje i dendrochronologické datování jeho dřevěných částí po roce 1907 (Kalábová *et al.* 2003).

Zásadním přínosem geofyzikálního průzkumu byla identifikace dosud neznámého umělého potůčku a jezírka při čínském pavilonu. Výkopem byly tyto struktury ověřeny v sondách S18, S09, S13 a S08. Potůček i jezírko měly shodnou konstrukci tvořenou zajiřováním z obou stran a vyložením dna kameny. Potůček tvořil meandry a v rámci jezírka je snad patrný i malý ostrov. Vyústění potůčku z jezírka a jeho další průběh již není tak čitelně patrné, ale geofyzikální průzkum prokázal další meandry a zákruty. Situace v jihovýchodní části zahrady je zkomplikována superpozicí více prvků na jednom místě, které znesnadňují interpretaci.

Miroslav Dejmal, Jiří Grünseisen,
Michal Vágner, Hynek Zbranek

Literatura

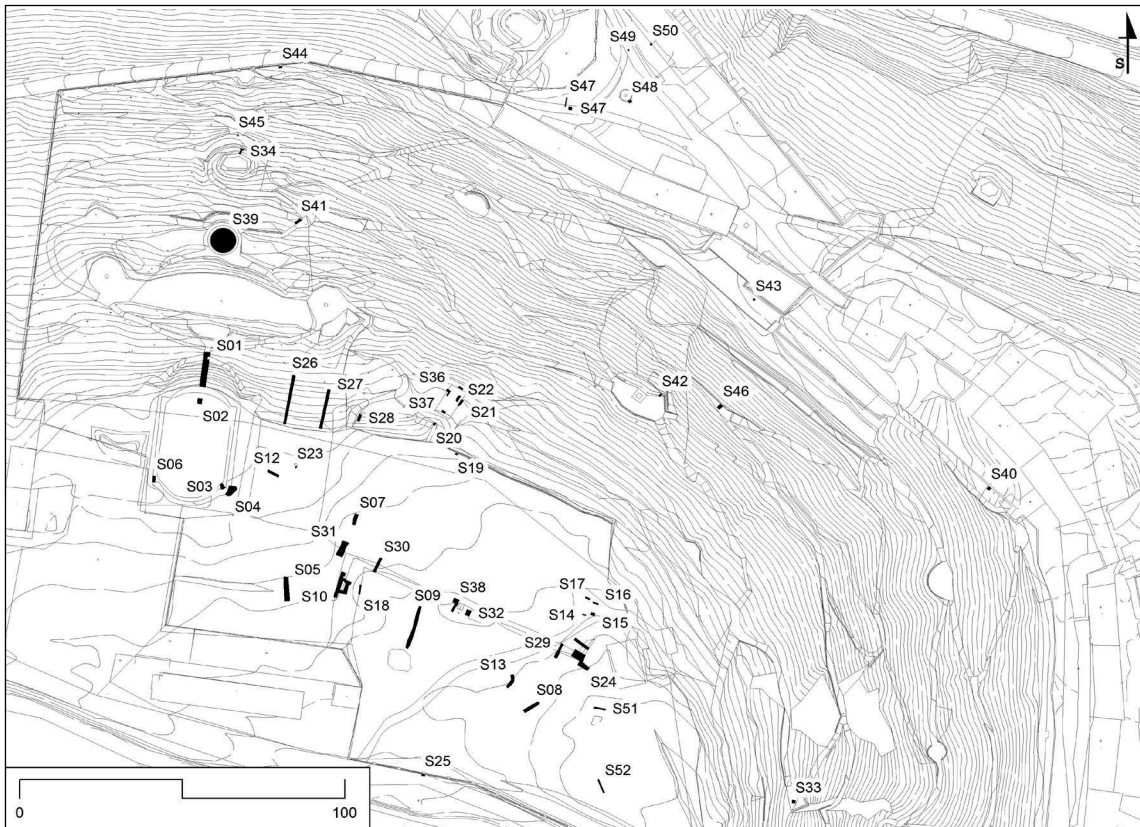
Dejmal, M., Grünseisen, J., Vágner, M., Zbranek, H. 2016: *A001/2016 Pernštejn – zahrady – sondy. Nálezová zpráva o záchranném archeologickém výzkumu.* Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.

Kalábová, L., Šabatová, L., Szabó, K. 2003: *Zahrady a drobné zahradní architektury SH Pernštejn: stavebněhistorický průzkum.* Rkp. nepublikovaného stavebně-historického průzkumu. Uloženo: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Brno.

Vitula, P., 2015: *Zpráva o zjišťovací archeologické sondáži v zahradách hradu Pernštejn v roce 2010. Nálezová zpráva o zjišťovacím archeologickém výzkumu.* Rkp. nálezové zprávy. Uloženo: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Brno.

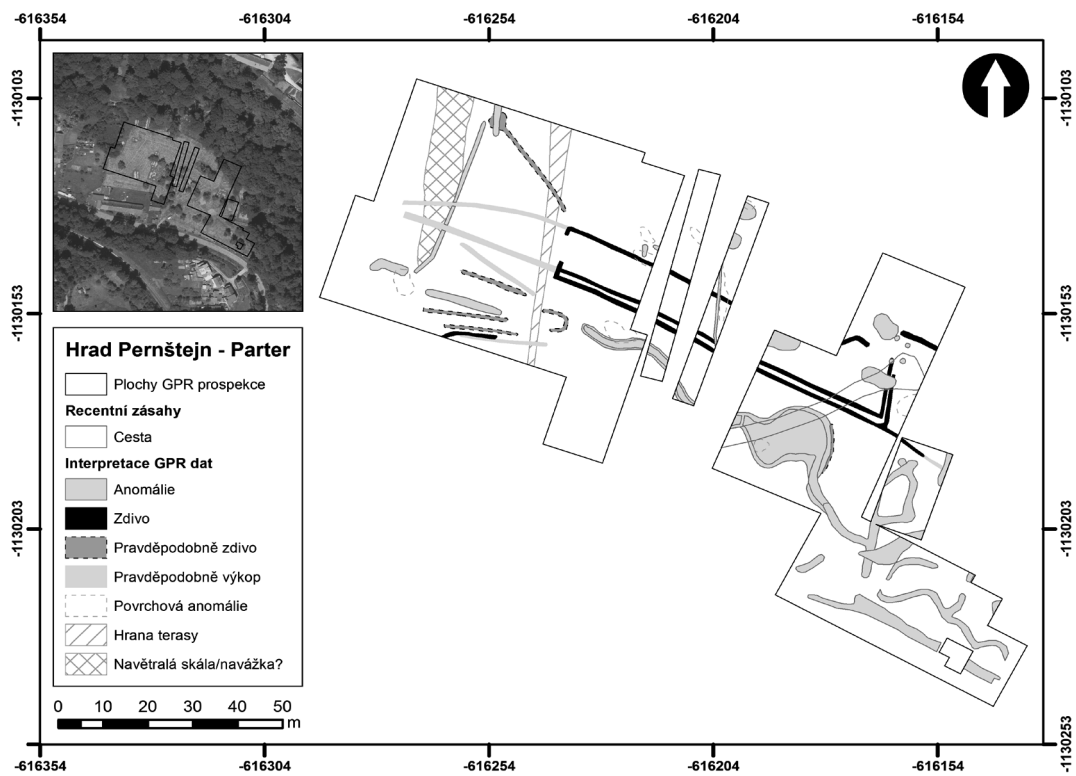
Resumé

Pernštejn (Bez. Brno-venkov), Parz. Nr. 62/2, 54, 43/1. Mittelalter, Neuzeit. Burg, Garten. Rettungsgrabung.

Obr. 44. Pernštejn, lokalizace sond v rámci areálu hradu a zahrad.

Abb. 44. Pernštejn, Lokalisierung der Grabungstelle.

Obr. 45. Pernštejn, výsledky geofyzikálního měření v parteru.

Abb. 45. Pernštejn, Plan die Geophysik Prospektion.